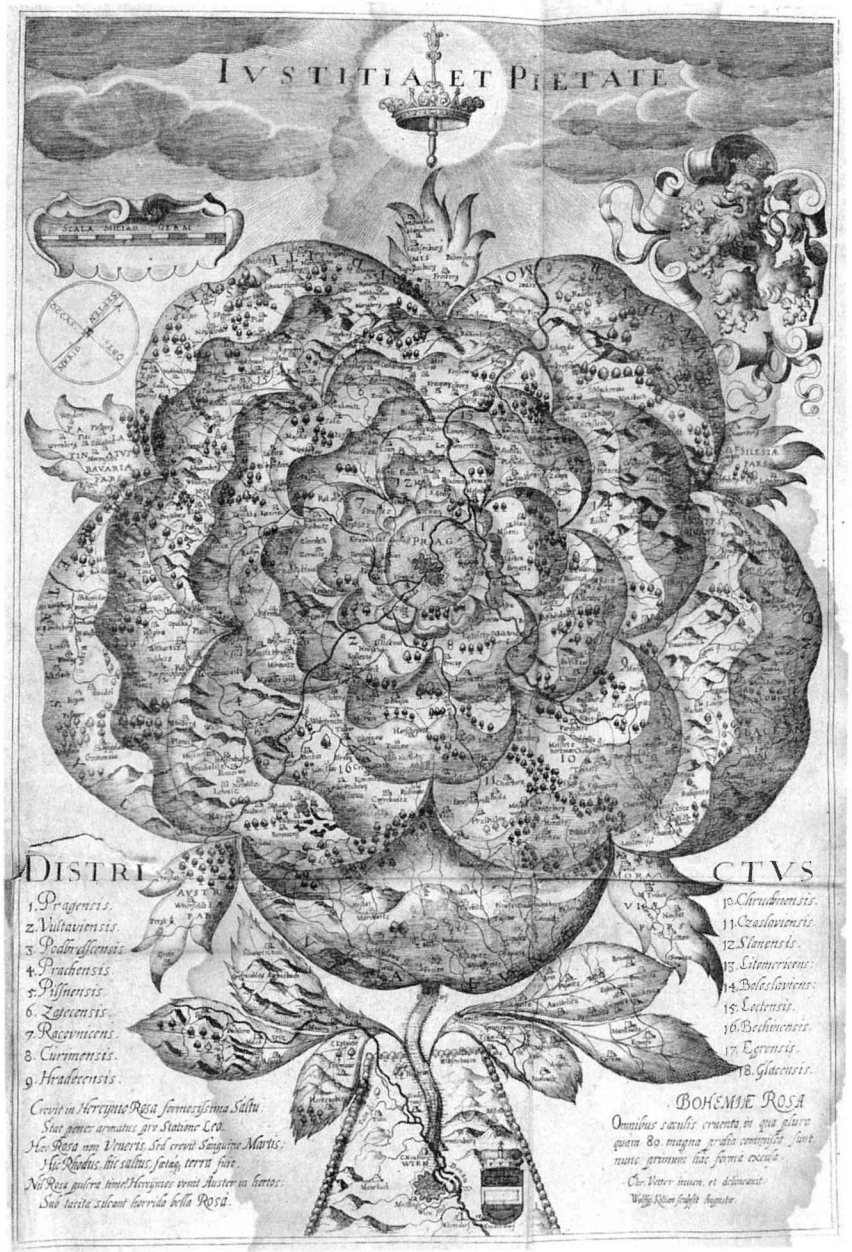

VELKÉ DĚJINY ZEMÍ KORUNY ČESKÉ

Ivana Čornejová
Jiří Kaše
Jiří Mikulec
Vít Vlnas

PASEKA
PRAHA
LITOMYŠL
2008

SVAZEK
VIII.
1618–1683

té Jeho Milosti císařské a královské, jakožto našemu pořádnému, posloupnému, korunovanému, pomazanému a lehenskému králi a pánu se pozdvihli…[104])

Mnozí z rebelů se upokojili vágními Maxmiliánovými přísliby a ani nehledali cestu do emigrace. S Bedřichem však prchali mnozí dvorští úředníci i příslušníci dvora, z bývalých direktorů se k němu přidal například Václav Vilém z Roupova, vyznavač stejné konfese jako král. V pražských městech po několik dní pokračovalo loupení, k němuž se vedle vítězných oddílů připojili i mnozí příslušníci stavovských vojsk, kteří pozbyli vrchního velení a chtěli si alespoň částečně vynahradit finanční ztráty způsobené zadržováním žoldu. Soldateska nevzala na zřetel, že byla podepsána kapitulace, čímž měly být zastaveny veškeré násilné akce. Nicméně rabování neustalo, zkáze podléhaly nejen majetky účastníků povstání, ale škody utrpěli i ti, kdo se od rebelie distancovali.

Bělohorská bitva je fenoménem, který vzbuzoval emoce v obecném povědomí a nutil současníky i pozdější historiky k výkladům, které většinou nelze pokládat za nezaujaté. Bílá hora se stala skutečným mýtem, jehož samotné základy zůstávají skryty pod nánosem věků. V českém prostředí vždy převládal výklad spojující bělohorskou porážku s národní a konfesionální porobou. Není jistě bez zajímavosti, že s patriotickými ohledy přistupovali k tématu i historikové katolické orientace.[105]) Jedinou, ale zato velmi výraznou výjimkou je přístup francouzského badatele Oliviera Chalina, který shledává v bitvě osudový krok směřující k záchraně katolické víry v českých zemích, jimž za Bedřicha Falckého hrozila násilná kalvinizace a germanizace. Bělohorská srážka je pro něj jednoznačným vítězstvím vyšší morálky a bojového ducha, jež katolickým oddílům dodala posila posvátného obrazu Panny Marie.[106])

České stavovské povstání a následná tažení znepřátelených armád otevřela rozsáhlý konflikt skutečně evropského dosahu, který současníci označovali za „dlouhou válku". Až později se s ním spojil zažitý termín „válka třicetiletá". Hrůzný konflikt se stal potvrzením teze, že právě válka bývala ve středověku a raném novověku permanentní skutečností a mír byl jen výjimečným stavem.[107])

Upevňování habsburské moci II.

OZVĚNY A DOZVUKY BÍLÉ HORY II/1

Maxmilián Bavorský psal krátce po bělohorské srážce papeži a seznamoval ho s katolickým vítězstvím parafrází okřídleného výroku Gaia Julia Caesara: *Já jsem také přišel a viděl i účastnil se bitvy*, a dále pokračoval: *ale zvítězil jen Bůh, jemuž patří všechna čest a sláva. Pán Všemohoucí zhlédl na svou církev, přemohl nepřátele její a zničil moc jejich.* V dalším textu bavorský vládce navázal na čtení z Evangelia připadající na den 8. listopadu. Pokud si slova nevybavil sám, jistě mu je připomněl jeho oddaný duchovní rádce a zpovědník jezuita Adam Contzen – *dejte, co je císařovo, císaři.* I na toto téma si bavorský vítěz zažertoval na účet poraženého Bedřicha Falckého: *tak také falckrabě, i když nedobrovolně, zaplatil svůj tribut císaři.*[108]) V duchu téhož evangelijního čtení se nesly rovněž oslavy vítězství ve Vídni. V kapucínském klášteře prý poslouchal sám císař emotivní kázání pátera Sabina, jenž horlil proti pokořeným vzbouřencům těmito slovy: *Roztlučeš je prutem železným a jako nádobu hliněnou roztříštíš je; chvíle nastala k zahlazení povstalců, tak, aby nemohli už nikdy hlav svých pozdvihnout; milostí vzbuzeny by byly nové zmatky, král má povinnosti duchovního pastýře. Nechť se chrání, aby nezasluhoval jednoho dne kletby Achabovy: Poněvadž jsi člověka k smrti odsouzeného propustil na svobodu, budeš sám a lid tvůj otrokem.*[109])

Maxmilián se v Praze dlouho nezdržel – v druhé polovině listopadu opustil její hradby v doprovodu pátera Dominika a údajně na koni Bedřicha Falckého se při vjezdu do vlastní země dočkal slavného uvítání v Landshutu. Odměnou za bělohorské vítězství mu nebyly jen nadšené ohlasy z katolické Evropy, protože do Mnichova odeslal řadu vozů naplněných cennou kořistí z Prahy. Některé dobové zprávy dokonce udávají, že šlo o 1500 povozů. Bezpochyby si odměnu podle svého mínění zasloužil, neboť pražské souměstí rychle pacifikoval a svými výnosy zorganizoval bezvýhradné převzetí vlády Ferdinandem. Z moci císařského komisaře nařídil reskripty z 10. a 20. listopadu českým stavům povinné holdování panovníkovi. Tyto písemnosti obsahovaly hrozbu pro-

Na straně Habsburků stál vévoda Maxmilián I. Bavorský, který byl takto zpodoben v knize Nicolause Bella Das Österreichischer Lorbeerkranz z roku 1626.

padnutí majetku všech, kdo by se holdování odmítli účastnit, stejně jako to v srpnu nařizoval císař stavům v Horních Rakousích. Přední rebelové, v dobových materiálech nejčastěji označovaní jako *Hauptrebellen*, měli být ztrestáni *na hrdle i statcích svých.*[110]) Císařský komisař Maxmilián, ačkoliv zprvu si někteří bývalí čeští povstalci činili nepatřičné naděje na jeho porozumění, smířlivý rozhodně nebyl, což je zcela zřejmé i z dalšího textu výše uvedeného listu papeži: *Zda bychom byli hodni jeho* [Boží] *milosti, kdybychom se zbaběle slitovali nad přemoženými?*

[110])

Ještě před svým odjezdem pověřil Maxmilián vrchním velením katolických oddílů císařského generála Buquoye a vyzval jej, aby učinil přítrž řádění soldatesky. Ostatně k rabování už zbývalo jen málo příležitostí – ve dnech po bělohorské bitvě se v pražských městech stačili obohatit jak Maxmilián, tak Buquoy i jejich podřízení. Generál Buquoy nikdy neměl vůči vzbouřencům příliš ohledů, a když přišlo za bavorským vévodou poselstvo české šlechty

v čele s Vilémem z Lobkovic, měl se jednoznačně vyjádřit, že všichni by si nezasloužili nic jiného než smrt.[111]) Většina ligistického vojska se zároveň se svým vůdcem odebrala zpátky do Bavor. Stavovští žoldnéři se dílem rozešli sami, nepochybně bez větších výčitek svědomí (nepravidelně a špatně placený žoldnéř jistě nemusí cítit žádnou odpovědnost vůči svému zaměstnavateli), a ti, co neodešli dobrovolně a vytrvale se dožadovali vyplacení dlužného žoldu, byli katolickými vítězi násilně rozehnáni.

[111])

Je až těžko pochopitelné, jak rychle a snadno se odehrály změny, jež měly mít později tak dramatický dopad. Během deseti dnů zanikla armáda, která neutrpěla závažné ztráty na životech. Hlavní město království se bez boje vzdalo a přednedávnem se slávou zvolený král uprchl s celým dvorem. Falcký a český vladař tu ve spěchu zanechal celou svou „kancelář", tedy soubor všech důležitých písemností svědčících mimo jiné o přípravě nastolení na svatováclavský trůn, a český korunní archiv byl záhy zbaven nejnenáviděnější listiny – Majestátu na náboženskou svobodu. Rudolfův Majestát nezmizel zcela z povrchu zemského, pouze jeho platnost porušily nůžky, které odstřihly majestátní panovnickou pečeť a zanechaly v pergamenu provždy patrnou jizvu. Někdy uváděné tvrzení, že jej takto znehodnotil Ferdinand II. osobně, je jistě liché. Císař tehdy v Praze ani nebyl a hold za bělohorské vítězství vzdal na vzdáleném místě soustátí milostné sošce *Velké matky Rakous* (Magna mater Austriae) v proslaveném poutním místě Mariazell v alpském podhůří. Podle hodnověrných svědectví hned v prvním týdnu po bělohorské bitvě zabavil nejdůležitější české listiny Maxmilián Bavorský.[112])

[112])

Zatímco v pražských městech ještě vládl neklid a nejistota, ve Vídni se už připravovala odvetná opatření, jejichž iniciátorem byl sám panovník. Jeho aktivita se však musela omezit jenom na Čechy a Moravu, protože za Slezsko a obojí Lužici se zaručil císařův užitečný spojenec Jan Jiří Saský, který již v říjnu dobyl a vyplenil opevněný Budyšín (Bautzen). Tamní měšťané složili Janu Jiřímu Saskému hold a slibovali věrnost císaři, i když v nedalekém Zhořelci (Görlitz, Zgorzelec) ještě operoval Jan Jiří Krnovský. Ferdinand II. jmenoval do čela zemských vlád v Čechách

Karla z Lichtenštejna a na Moravě kardinála Františka z Ditrichštejna, tedy věrné katolíky oddané vladaři. Karel z Lichtenštejna vystupoval z panovníkova pověření zprvu jako *subdelegierter Commissarius*, poté jako místodržící. Ferdinand II. v něm jistě mohl nalézt spřízněnou duši v postupu proti rebelům, ale jak se zanedlouho vyjevilo, Lichtenštejn ne vždy plně souhlasil se svým císařem a jeho příslušnost ke stavovské obci mu zabraňovala ztotožnit se s autoritativním postupem panovníka inklinujícího k absolutistickým zásadám.

První zprávy o výsledku bitvy na Bílé hoře přinesly na Moravu prchající uherské (sedmihradské) oddíly, z nichž některé do střetnutí ani nezasáhly. Přesně deset dnů po bělohorské bitvě se snažili moravští politici stojící věrně na straně Bedřicha Falckého o jistou diplomatickou ofenzivu, jež měla nepochybně předcházet ozbrojenému vystoupení proti habsburskému vládci. Dne 18. listopadu se sešel moravský zemský sněm a především díky zdařilé agitaci Ladislava Velena ze Žerotína a Jindřicha Matyáše z Thurnu se podařilo přimět moravské stavy k souhlasu s odporem proti Ferdinandovi. O deset dní později se konal další sjezd, na kterém se však poměr sil obrátil – „profalčtí" se ocitli v defenzivě a ke slovu se znovu dostával Karel starší ze Žerotína, hledající smír. Posléze se na Žerotínově zámku v Rosicích sešli přívrženci dohody s císařem a došlo k přímému oslovení vídeňského dvora. V prosinci bylo korumpováno také moravské stavovské vojsko, dosud nakloněné Thurnovi, když za příslib doplacení žoldu a císařského pardonu opustilo své velitele. Thurn i Ladislav Velen ze Žerotína nepříjemnou osobní situaci vyřešili útěkem. Morava tedy byla rovněž bez boje „pacifikována".[113]

[113]

Zbývalo ještě ovládnout obojí Lužici a Slezsko. Podrobení Horní i Dolní Lužice dostal na starost saský kurfiřt Jan Jiří. Zde se osudným momentem stal pád hornolužického Budyšína, jehož kapitulace vzbudila obavy i v Dolní Lužici, takže tamní stavové sami nabídli saskému kurfiřtovi kapitulaci. Dobrovolně se však poddali též hornolužičtí stavové, kteří se podrobili saskému kurfiřtovi prostřednictvím delegace vedené Karlem Kryštofem z Donína. Stalo se tak dokonce ještě před pádem významných

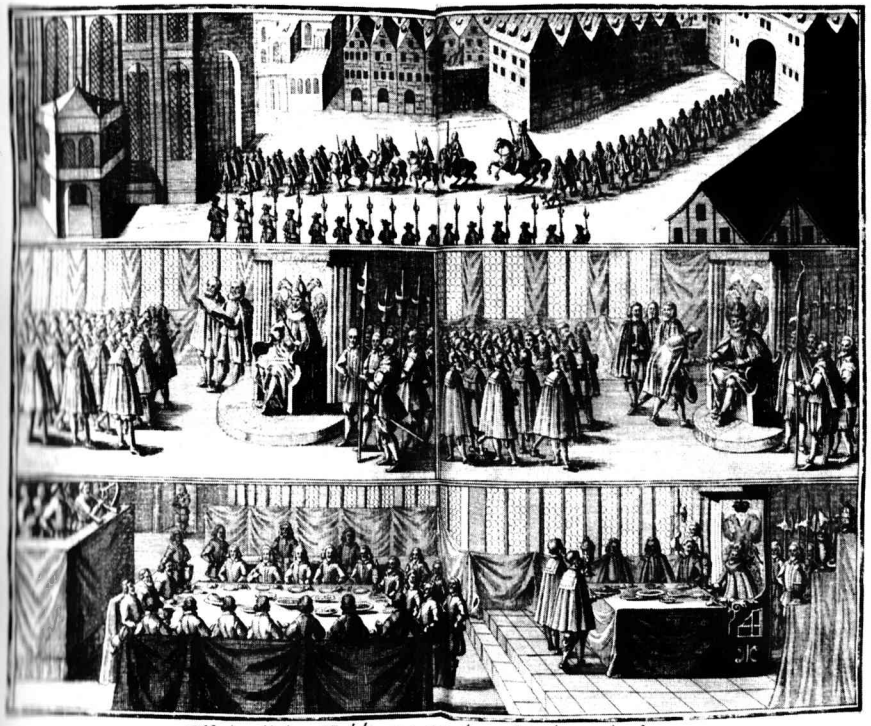

Kaiserliche Huldigung von den Ständen A° 1620

Do pěti obrazů rozfázovaný hold stavů Ferdinandovi II. roku 1620, zobrazený na mědirytu v díle Fr. Christiana Khevenhüllera Annales Ferdinandei..., které vyšlo v Lipsku v letech 1718–1721.

měst, jako byly Zhořelec a Žitava (Zittau), jež dosud držel Jan Jiří Krnovský. Jan Jiří Saský nejenže užíval své vojenské síly, ale oportunisticky sliboval všem odpadlíkům od falckého panovníka „náboženskou svobodu". Zde se skutečně patří tento termín uvést v uvozovkách, protože saský panovník si představoval především svobodu luteránského vyznání. To záhy zjistili nejen přívrženci jiných evangelických konfesí, ale také panovník a představitelé dvora ve Vídni, kteří počali litovat, že dali svému spojenci tak velké pravomoci.[114])

Zvláštní byla situace ve Slezsku: většina obyvatelstva se tu hlásila k nekatolickým vyznáním, přičemž výrazně převažovali luteráni, tedy ti, kteří k falckému kurfiřtovi nemuseli mít příliš vřelé vztahy. Zároveň je třeba si uvědomit, že vůdčí představitel slezských knížat – Hohenzollern Jan Jiří Krnovský – byl naopak až fanatickým Bedřichovým přívržencem. Jeho ozbrojené oddíly se účastnily na protisaské straně lužického tažení a na sklonku roku 1620 se vrátily do Slezska. Tamní obyvatele pobyt falckého dvora ve Vratislavi k odporu proti Vídni ve větší míře nemotivoval a řadě lidí včetně představitelů města a biskupství byl vyloženě nepříjemný, takže se samotný Bedřich rozhodl nejitřit složitou situaci a prchal dál na severozápad – do Braniborska.

Jan Jiří Krnovský se však nevzdával. Dokonce se hodlal spojit s vrtkavým stavovským spojencem Gabrielem Bethlenem a znovu se pokusit o útok na Vídeň. Taktické instrukce k této akci měl snad vytvořit sám Jindřich Matyáš Thurn, ovšem právě on se neprokázal ani předtím, ani v pozdějších letech jako důvěryhodný stratég. V lednu roku 1621 byla vydána ve vídeňském Hofburgu říšská klatba na Bedřicha Falckého, ale také na Kristiána z Anhaltu a Jana Jiřího Krnovského. Poté už bylo podrobení Slezanů snazší – tamní stavové se od Jana Jiřího Krnovského bez větších skrupulí odvrátili a počali vyjednávat s Janem Jiřím Saským, jenž byl prostředníkem Ferdinanda II. nejen v obou Lužicích, ale i ve Slezsku, o podmínkách smíru. Slezští stavové se měli bezpodmínečně podřídit císaři a zaplatit tři sta milionů zlatých válečné náhrady; za to jim saský kurfiřt vymohl svobodu augsburského vyznání. Slezským sněm se počátkem února 1621 Bedřicha odřekl.[115])

Jan Jiří Krnovský vedl roku 1621 vpád protihabsburských vojsk do Slezska a na Moravu. Rytina z díla Theatrum Europaeum.

V odboji setrval jen Jan Jiří Krnovský. Zdařilo se mu přetáhnout část vojska na svou stranu a pokračovat v odporu – právě rok 1621 se stal vrcholem jeho válečnické kariéry. Soustředil kolem sebe i příslušníky poražených českých a moravských stavů, mezi nimiž nechyběl třeba Ladislav Velen ze Žerotína nebo Václav Bítovský z Bítova. Své spojence počal Krnovský shromažďovat v Nise a v Kladsku. Nepříjemným protivníkem habsburského panovníka zůstával Gabriel Bethlen, jenž v první polovině roku 1621 znovu hrozil Dolním Rakousům a samotné Vídni. Mnohem větším nebezpečím pro Ferdinanda II. se stal Bethlen poté, co se přímo dohodl o spojení s Janem Jiřím Krnovským. Tento slezský kníže na rozdíl od Bethlena neměnil stanoviska podle nastalé situace. Zdá se, že krnovský kníže byl všemi svými vlastnostmi, temperamentem, životními zkušenostmi a politickou školou dramatické doby skutečně mužem činu. Kromě toho byl evidentně

i mužem pevných morálních zásad a nehodlal se pod prvním náporem nepříznivého osudu vzdát, jako to udělala řada jeho souča-
116) sníků.[116])

V Čechách, kde se z centra království šířil defétismus a poražen-ecká nálada, se rovněž ne všechna místa podrobila hned po Bílé hoře katolickým vítězům. Zejména některé západo- a jihočeské posádky hodlaly nadále setrvat v odporu. Vrchní stavovské velení ovšem už dávno neexistovalo a jediným pojítkem byla spíše nechuť vůči habsburskému vládci, lpění na cti a dříve obhajovaných zásadách i osobní ctižádost jednotlivých velitelů. Aktivní byl především stavovský generál dělostřelectva Mansfeld, který sice nedlouho předtím nabízel Ferdinandovi vydání Plzně za značné finanční odškodnění, ale protože očekávanou částku nedostal, postavil se znovu razantně proti císaři (přitom poněkud „pozapomněl", že se sám kvůli někdejšímu odevzdání téhož města rebelům nalézá v říšské klatbě). Jak soudil František Kavka, veden názorem Antona Gindelyho, jediné, na co se dalo spoléhat, byla
117) *prodejnost mansfeldských důstojníků.*[117]) Nakonec Plzeň padla, ale Mansfeld z toho neměl žádný zisk. Jen některé pevnosti byly dobyty v boji (například Loket, Bečov nad Teplou, Horní Slavkov). Déle vzdorovaly Třeboň a Tábor, kde se obrany měst vedle žoldnéřů účastnili i dobrovolníci z řad krajské hotovosti.

Současně s dobýváním Čech probíhalo obsazování Moravy a docházelo zde též k násilí, rabování a útisku obyvatel, byť podobné excesy opakovaně zakazoval i nejvyšší velitel generál Buquoy. Některá města, aby zabránila škodám, vyžadovala při jednáních s vojenskými veliteli přidělení *salva gvardie* čili nevelké posádky, jejíž přítomnost jednak symbolizovala podrobení města, jednak měla zajistit bezpečí měšťanů a ochranu před neukázněnými vojáky. Takovou ochranu zařídil i František z Ditrichštejna pro biskupská města Kroměříž, Vyškov, Mohelnici, Příbor nebo Ostravu.

V prosinci 1620 se císařským vojskům poddala celá západní Morava, v Brně slavil generál Buquoy Nový rok 1621, pak se vzdaly Ivančice, v lednu Olomouc a poté vtáhl generál Marradas do Valašského Meziříčí. Násilné excesy proti obyvatelstvu ne-

Generál v císařských službách Baltazar Marradas. Rytina z díla Theatrum Europaeum.

ustávaly a největší stížnosti se znovu ozývaly proti polským kozákům, kteří zde působili jako spojenci císařských. I kardinál Ditrichštejn si trpce stěžoval, že v Olomouci řádili Poláci hůř než *Turci a Tataři.*[118])
118)

O nové získání markrabství pro evangelickou stranu se měly v červenci roku 1621 pokusit oddíly krnovského knížete, který chtěl navázat spolupráci se sedmihradským knížetem a společně ze severu i jihu vpadnout do země. Ladislav Velen ze Žerotína a Jan Jiří Krnovský rozesílali patenty s výzvami k všeobecnému povstání. Závažnost situace si uvědomoval také kardinál Ditrichštejn, když 6. září 1621 psal Ferdinandovi II., že je zapotřebí co nejdéle zdržet v markrabství Valdštejnův pluk. Byla tu však jedna potíž, jak kardinál zdůraznil: *...a on, Valdštejn, mi denně naříká, že bez peněz žádný regiment ani pořádek nemůže udržet.*[119])
119)

K všeobecnému vzbouření ovšem nedošlo, povstalo jenom Valašsko, jehož obyvatelé už v předchozích obdobích byli ochotni

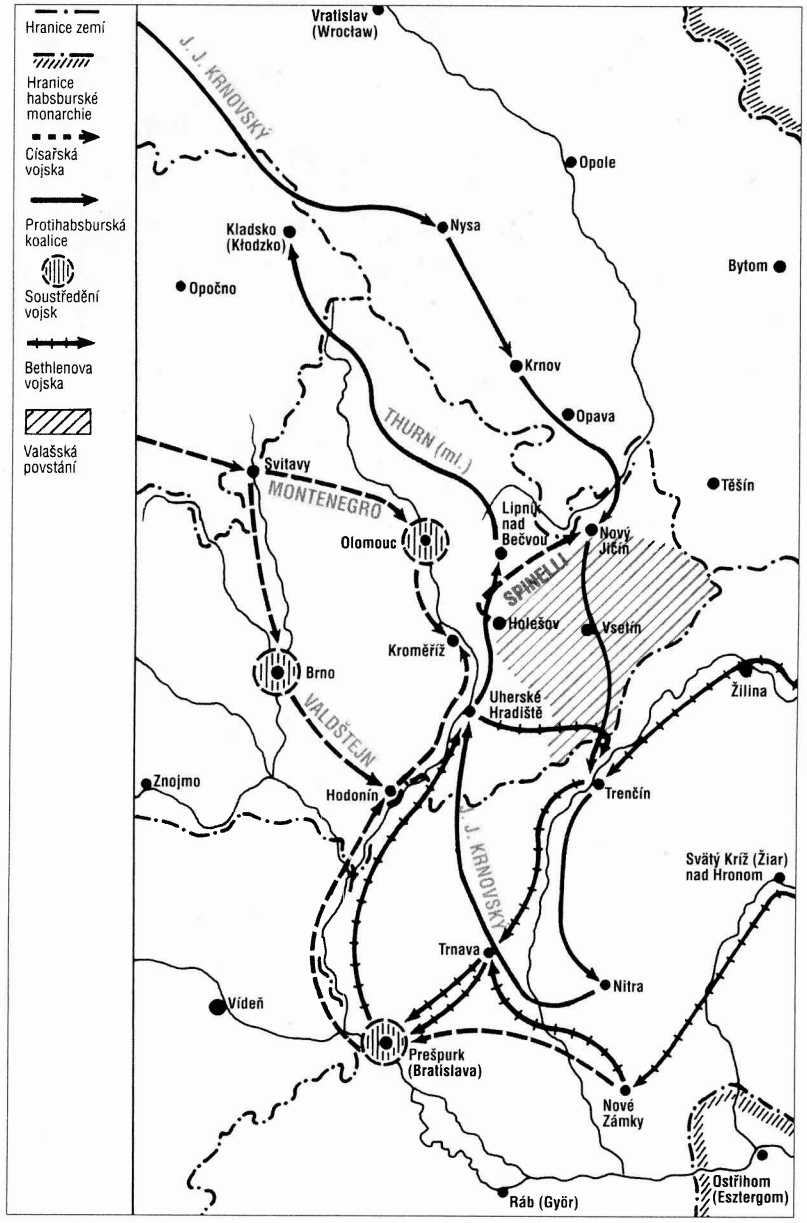

Válečné akce roku 1621.

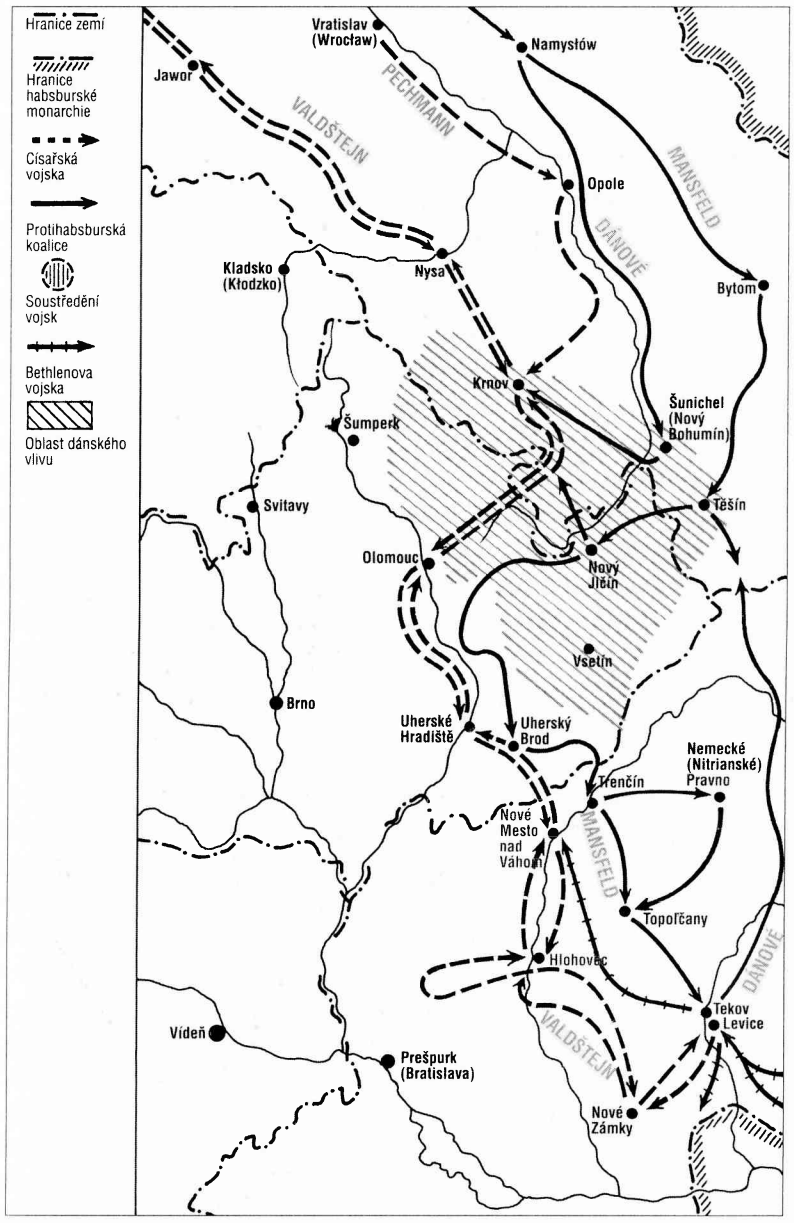

Válečné akce roku 1626.

hájit svá práva a v první polovině roku 1621 je ještě vyprovokovala přítomnost cizí soldatesky, zejména žoldnéřů z Apeninského poloostrova, pohybujících se v blízkosti Lipníka nad Bečvou. Vzpurní evangeličtí Valaši očekávali spásu především od krnovského knížete, jenž se jim měl vydat na pomoc od severu. Nicméně i jejich vlastní síly, podporované okolním obyvatelstvem, se staly pro císařské vážnou hrozbou. V obavách o osud celé Moravy zde v březnu 1621 rázně zakročil španělský vojevůdce v císařských službách don Baltazar Marradas, který valašské odbojníky rozprášil u Valašského Meziříčí. Poražení utrpěli citelné ztráty na životech a zbylí se uchýlili do bezpečí okolních hor. O měsíc později začaly znovu docházet znepokojivé zprávy, že Jan Jiří Krnovský úspěšně verbuje nové vojsko a v koordinaci s Gabrielem Bethlenem, zvoleným uherským vzdorokrálem, chce opět podpořit evangelické Valachy.[120]) [120])

Krnovský kníže operoval ve Slezsku, nejprve v okolí Svídnice, odkud se přesunul směrem k Nise. V té době začal jeho aktivity ze vzdáleného Haagu podporovat sám Bedřich Falcký, který ho jmenoval svým zplnomocněným komisařem a polním vojevůdcem. Jan Jiří se měl přes Beskydy dostat na území Horních Uher, setkat se někde v údolí Váhu s Bethlenem a pak zaútočit na Vídeň. Bethlen však zatím znovu směřoval k urovnání s Vídní – pod záštitou kardinála Ditrichštejna se 31. ledna 1621 na jeho zámku v Mikulově zřekl titulu uherského krále a zavázal se k udržování pohraničních protitureckých pevností. Tento mikulovský mír upravoval jen vztah Vídně k Uhrám, záležitost Jana Jiřího Krnovského zůstala zcela stranou a Bethlen se za něj ani přimlouvat nechtěl.[121]) [121])

Na přelomu let 1621 a 1622 padly i poslední bašty odporu v Čechách – Baltazar Marradas, o němž prý i jeho nejbližší spojenci tvrdili, že *je velký hlupák, ale velký kavalír*, šest měsíců obléhal Tábor, jehož posádka pak kapitulovala a se všemi poctami opustila město. Třeboň, již v obraně vydatně pomáhal systém okolních rybníků, se bránila téměř rok a půl, než se vzdala, a v květnu 1622 se poddal i pevný hrad Zvíkov. Obhájci těchto pevností se většinou odebrali do Slezska za knížetem Janem Jiřím a jeho agilním podřízeným velitelem Bernardem Thurnem, synem Jindřicha Matyáše. Nejdéle odolávalo Kladsko, které se dostalo do rukou císařských vojsk teprve na sklonku října 1622.[122]) [122])

Čechy zůstaly po zbytek dvacátých let až na nečetné výjimky ušetřeny válečné fúrie – strasti vojenských tažení měly zakusit jen Slezsko a Morava. V červenci 1626 vpadla od Frankfurtu nad Odrou do Slezska armáda protihabsburských mocností, do jejichž čela se postavil dánský král. Těmto oddílům velel Petr Arnošt z Mansfeldu, jenž se zanedlouho zmocnil těšínského knížectví. Poté ve spolupráci s dánským velitelem knížetem Janem Arnoštem Sasko-Výmarským nebezpečně ohrožoval Slezsko, ale i severní Moravu – společně dobyli a obsadili řadu měst a hradů. Odtud se vydali bez většího odporu na tažení jižním směrem. Přes Kroměříž a Uherský Brod dorazili k Nitře, kde opět nedosáhli shody na společném postupu s Gabrielem Bethlenem. Mansfeldovu vpádu učinil přítrž Albrecht z Valdštejna, jenž celou oblast pacifikoval, a nakonec byla ke kapitulaci přinucena i Opava, která odolávala nejdéle.[123]) [123])

POSTIHY ZA REBELII II/2

Stejně jako defenestrace „nehodných" služebníků panovníka v roce 1618 nebyla neuváženou akcí rozlícených prosťáčků, ale předem promyšleným aktem odporu, tak i postih proti poraženým rebelům po roce 1620 nebyl svévolným aktem odvety. Plně odpovídal dobovým právním normám postihu účastníků povstání proti panovníkovi (v našem případě řádně přijatému), tedy deliktu velezrady – *crimen laesae maiestatis*. Propadnutí majetku i hrdelní tresty byly tehdy naprosto běžnými sankcemi v podobných případech. Ostatně sami stavové po roce 1618 neváhali nařizovat konfiskace majetku osob nesouhlasících s povstáním. K vyhlášení záboru majetku *zpronevěřilých synů vlasti* či *neupřímných synů vlasti* došlo na sněmu českého království v březnu a srpnu 1619 a měl především postihnout ty, kteří opustili zemi. Vedle toho se stavovské konfiskace týkaly i církevních panství – majetků velkých klášterů a pražského arcibiskupa; pak k nim byla přiřazena ještě další šlechtická panství. S rozdělováním konfiskátů těm *upřímným* a *věrným* se začalo ihned v srpnu.[124]) [124])

Po Bílé hoře stihly největší tresty právě Čechy, neboť i česká účast v povstání byla nejvýraznější a čeští stavové se stali skutečnými inspirátory a hlavními aktéry celé rebelie. Bezprostředně po bělohorské bitvě se panovník a jeho dvůr chopili iniciativy. Vilém Slavata měl už před bitvou předložit císaři návrh na konfiskaci statků předních účastníků povstání a v prosinci 1620 se dostalo Karlovi z Lichtenštejna příkazu, aby bedlivě střežil ty předáky odboje, kteří by chtěli opustit hranice. Ostatně přílišné ostrahy nebylo zapotřebí, protože kromě generality a předsedy direktoria se téměř všichni ostatní *s neuvěřitelnou naivitou* oddávali naději, že podle slibu Maxmiliána Bavorského zůstanou ušetřeni trestů, zvláště hrdelních.[125]) Ovšem již výše bylo řečeno, že Maxmiliánův slib zachování života vůdců odboje byl velmi sporný. A pak – spoléhání na Ferdinandův „soucit" s rebely, rušiteli zemského klidu a navíc zastánci „kacířských" vyznání bylo opravdu trestuhodnou naivitou, když i navzdory menší komunikační prostupnosti mohlo být většině členů české stavovské opozice už před rokem 1617 známo, jak razantně se právě Ferdinand II. vyrovnal s opozicí ve Štýrsku.

[125])

Potrestání se skutečně týkalo jak hrdel, tak statků rebelů. Oba procesy byly zahájeny téměř současně a odvíjely se od výnosů Maxmiliána Bavorského z listopadu 1620. Ty pak byly stvrzeny Ferdinandovým reskriptem adresovaným Vilému Slavatovi z Chlumu a Karlovi z Lichtenštejna. Posledně jmenovaný nejvíce ovlivnil postih povstalců a za to si vysloužil vskutku nelichotivá epiteta (krvavý pes, krvavý kníže a podobně). Z iniciativy panovníka a pod vedením jeho zemského místodržitele vznikl v únoru 1621 seznam lidí, kteří měli být uvrženi do vězení. Šlo zejména o všechny direktory a následně i další podezřelé osoby, jejichž celkový počet přesáhl šedesát. Vše se dálo na základě císařského patentu, po jehož zveřejnění si mnozí opožděně uvědomili, že se chystá hrdelní proces. Hned v únoru pak proběhlo zatýkání a byl ustaven mimořádný soudní tribunál, opět v čele s Karlem z Lichtenštejna. Královským prokurátorem se stal Přibík Jeníšek z Újezda. Je jistě zajímavé, že účast v soudním tribunálu nepřijal nikdo z v roce 1618 pohaněných místodržících, ale zato se horlivě zapojil Adam mladší z Valdštejna, jenž časy povstání prožil v emigraci. Mezi dalšími přísedícími byl například předseda apelačního soudu Bedřich z Talmberka, ale také předek Kozinova proslulého „Lomikara", dvorní rada Vilém Lamminger z Albenreuthu. Soud zahájil činnost na sklonku března 1621 a už v jarních měsících byly vyneseny první rozsudky pro zločiny rebelie a rušení zemského míru, takže v červnu mohly být vykonány příkladné a zároveň odstrašující hrdelní tresty.[126])

[126])

Výslechy byly vskutku důkladné a zatčení museli vypovídat o tom, co všechno hodlali učinit, s kým jednali, jak uvažovali při sesazení Ferdinanda a zvolení Bedřicha či při vypovězení jezuitů ze země. Všichni věznění museli odpovědět na 236 otázek, které byly sestaveny dle podkladů získaných z kanceláře Bedřicha Falckého, jež padla do rukou vítězů. Bohužel se zachoval pouhý zlomek protokolů, týkajících se Kašpara Kaplíře ze Sulevic, Martina Fruweina z Podolí, Pavla z Říčan a Oty z Losu. Při vyšetřování se množily případy udavačství, kdy donašeči bez skrupulí udávali své bližní ve vidině zisku nebo prominutí vlastních pochybení.[127]) I někteří z vězňů nevydrželi tlak a nechovali se příliš statečně, mezi nimi třeba Jáchym Ondřej Šlik, jenž z pudu sebezáchovy označoval jako hlavní viníky exulanty, nasazoval na Václava Budovce z Budova a prosil o milost. Oportunistický postoj zaujali nekatoličtí univerzitní profesoři ke svému bývalému rektorovi Janu Jesseniovi. Ve snaze uchovat existenci pražského vysokého učení a vlastní pozice na něm se od něho okázale distancovali. Je však nutné připomenout, že Jessenius nebyl souzen kvůli své akademické činnosti, ale diplomatickým aktivitám ve stavovských službách. Mistři mu právem mohli svého času vytýkat a nyní ve svůj prospěch zdůrazňovat, že býval na *alma mater Pragensis* spíše vzácným hostem.[128])

[127])

[128])

První hrdelní tresty byly vyneseny už v dubnu nad nepřítomnými vůdci povstání – Václavem Vilémem z Roupova, Václavem Bohuchvalem Berkou z Dubé a dalšími. Bezprostřední postih se měl ovšem týkat těch, kteří byli spolehlivě uvězněni v Bílé věži i v jiných prostorách Pražského hradu. V naší starší historiografii i beletristických pracích se stále zpřítomňovala myšlenka, že dra-

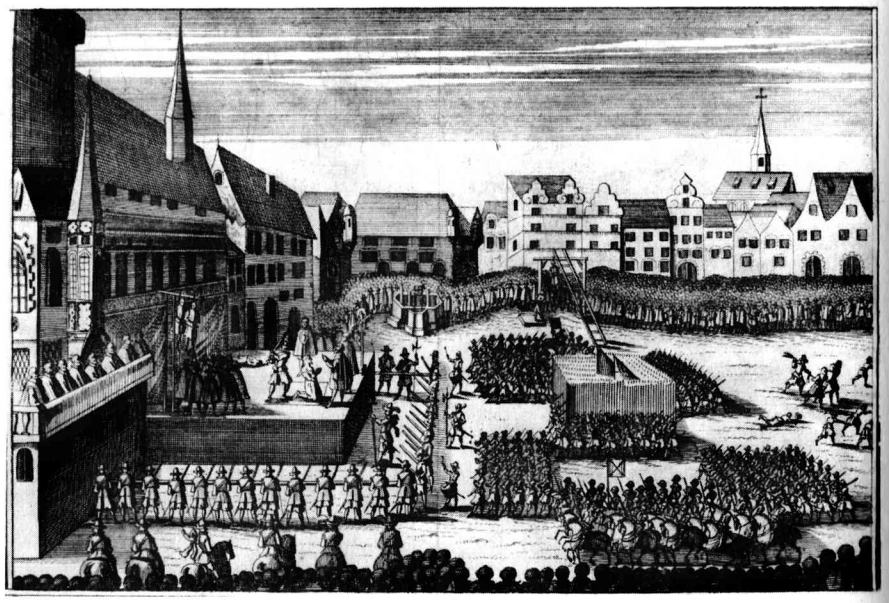

Nejčastěji reprodukovaný výjev ze staroměstské exekuce dne 21. června 1621.

konické tresty uplatněné v Čechách plynuly z Ferdinandových osobních averzí a zaujatosti jeho českých rádců. Samozřejmě, že i tyto aspekty lze vzít v potaz, ale především hrál rozhodující roli již zdůrazněný fakt, že Čechy byly právem pokládány za centrum rebelie.[129])

[129])

Ráno dne 21. června 1621 započalo na Staroměstském rynku truchlivé *theatrum*, smutné divadlo, kdy rukou kata Jana Mydláře pozbylo života 27 účastníků rebelie, mezi nimiž chyběli ti nejvýznamnější (například Thurn či Roupovec z Roupova), a naopak zde zemřeli muži, kteří se provinili jen pramálo (jako stařičký Kašpar Kaplíř ze Sulevic). Dojemně působí popis Kaplířových údajných slov před cestou na popraviště, zachycený v exilovém spisku *Koruna neuvadlá mučedlníků Božích českých* z roku 1631: *Zdřímnul jsem, zdálo se mi, že ke mně dva anjelé přišli, otírali tvář mou rouchou velmi pěknou a napomínali mne, abych se spěšně strojil jíti s nimi… I věřímť mému Pánu Bohu, že ne ve snách, ale ve skutku mám je přítomné, a s nimi má milá duše půjde do nebeské slávy.*[130])

[130])

Truchlivý osud Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic – a zejména potom zvrat v pozůstalé rodině, když se jeho manželka provdala za jednoho z nejhorlivějších katolíků, Heřmana Černína z Chudenic, ostatně někdejšího Harantova přítele – je do značné míry příznačným předznamenáním pobělohorského vývoje.[131]) Šlo o téhož Heřmana Černína, jenž jako staroměstský císařský hejtman přihlížel popravě svého vlastního bratra Diviše Černína, jediného katolíka mezi odsouzenými. Na Staroměstském rynku skončil život tří příslušníků panského stavu (Jáchym Ondřej Šlik, Kryštof Harant z Polžic a Václav Budovec z Budova), sedmi rytířů a sedmnácti měšťanů, jak stále připomínají křížky v dláždění před Staroměstskou radnicí.[132]) Hlavy dvanácti popravených byly vystaveny na Staroměstské mostecké věži a sňaty až při dočasném návratu emigrantů v roce 1631. Jenom vdova po hraběti Šlikovi si vyprosila milost, takže ostatky jejího manžela mohly být řádně pohřbeny už v roce 1622.

[131])

[132])

Veřejné vystavování ostatků osob popravených za velezradu nebylo aktem zvůle či zlobné pomsty, ale běžným prostředkem užívaným v obdobných případech. Rebelové a zrádci byli takto, stejně jako vrazi nebo žháři, vystavováni k veřejné potupě a odstrašení možných následovníků. Podobný význam mělo i vystavování provinilců na pranýři. Šlo vždy o jakousi obecnou prevenci v rámci „justiční výchovy" neboli disciplinace.[133]) Staroměstské popravy však byly aktem vskutku paradigmatickým. Další sankce měly následovat – jednak uvěznění těch, kdo unikli hrdelním trestům, a pak konfiskace majetku řady provinilých.

[133])

Moravským účastníkům povstání hrozily zprvu tresty podobné těm českým. Hlavní procesy se konaly až v průběhu roku 1622 a nakonec bylo šestnáct hrdelních ortelů pozměněno na odsouzení k mnohaletému žaláři na hradě Špilberku. O poněkud milosrdnější přístup k viníkům se možná zasloužil kardinál František z Ditrichštejna, který soudu předsedal, i Karel starší ze Žerotína, jenž byl po celý život odpůrcem násilí a překotných zvratů vůbec. Někdy bývá dokonce označován jako „notorický přímluvce" – vždyť pokud to bylo jen trochu možné, dokázal držet ochrannou ruku nad příslušníky šlechty i nekatolickými duchovními, přede-

vším bratrskými, k nimž se řadil také Jan Amos Komenský. Historikové si po léta kladli otázku, proč Ferdinand II. volil vůči provinilcům na Moravě mírnější tresty. O skutečných příčinách se můžeme pouze dohadovat – v úvahu připadá samozřejmě i váhavější příklon moravských stavů k povstání a jejich menší účast v něm, zanedbatelný není ani podíl přímluv. Lze popřát sluchu též názorům, že vídeňský dvůr i sám císař mohli přihlížet k tomu, že Morava sousedila s politicky nestabilním územím Uher, navíc permanentně ohrožovaným tureckými nájezdy, takže bylo třeba opatrněji zacházet s „veřejným míněním".[134]

Jedinými moravskými účastníky povstání, kteří se museli rozloučit se životem, nakonec byli Bedřich z Tiefenbachu, jenž skonal dokonce ještě dřív než mužové na Staroměstském náměstí (27. května), a pak i Václav Bítovský z Bítova, kterému se kladla vina za smrt kněze Jana Sarkandera, jehož mučení byl osobně přítomen. Bítovský se sice uchýlil do emigrace, ale příliš se mu za hranicemi vlasti nedařilo. Stal se nájemným vojákem a jeho situace se ještě zhoršila, když za ním přijela v roce 1622 manželka se synem. Tísnily ho špatné ekonomické poměry i nejisté společenské postavení. Roku 1627, když působil v dánských službách, byl zajat a o rok později sťat před brněnskou radnicí. Přitížila mu zejména silná averze kardinála Ditrichštejna, jenž mu nemohl zapomenout osobní angažmá na smrti Jana Sarkandera.[135]

Porážka stavovského povstání v českých zemích byla definitivně dovršena pádem pevnosti v Kladsku v říjnu 1622. Dlouhý odpor vyburcoval panovníka a vídeňskou vládu k přísnému postihu, jenž byl pro tamní stavy o to dramatičtější, o co usilovněji si předtím snažili vydobýt lepší státoprávní postavení jako samostatná vedlejší země Koruny české. O pacifikaci a zároveň i následnou rekatolizaci se měl postarat bratr Ferdinanda II., vratislavský biskup Karel Habsburský, jako nový hrabě kladský. Po jeho brzké smrti v roce 1624 udělil císař tuto zemi v léno svému synu Ferdinandovi III.[136]

Nejméně se odveta za účast na stavovském povstání dotkla slezských stavů, jichž se ujal saský kurfiřt Jan Jiří. Ten se Slezany uzavřel císařovým jménem velmi výhodnou dohodu, která vstoupila do dějin pod označením *drážďanský akord* (28. února 1621). Bývalí rebelové mohli vykoupit svou účast na vzpouře zaplacením částky 300 000 zlatých – a to ještě ve třech splátkách. Saský kurfiřt také slíbil, že se přimluví, aby slezským stavům zůstaly zachovány jejich předbělohorské výsady v plném rozsahu a aby evangelíci nebyli stíháni kvůli své víře. Navíc mohli mít k udržení pořádku v zemi vlastní kontingent vojáků. Císař a vídeňská vláda sice nebyli takto koncipovanou smlouvou nijak nadšeni, ale nakonec ji akceptovali. Z omilostnění byl vyňat jenom Jan Jiří Krnovský jako zatvrzelý nepřítel trůnu.[137]

Méně známá varianta vyobrazení staroměstské exekuce, která ovšem neodpovídá skutečnosti.

Na Opavsku byly uplatněny represe zejména až po likvidaci Mansfeldova tažení v roce 1627 a v následném procesu vedeném rovněž zvláštním soudním tribunálem byla obviněna téměř stovka lidí, vesměs za účast či pomoc Mansfeldovým nebo dánským oddílům a za kontakty s emigranty. Hrdelní tresty však nepadly, soudci se spokojili s vyměřením finančních trestů a majetkových sankcí.[138]

II/3 KONFISKACE A ZNEHODNOCENÍ MINCE

Při pobělohorských konfiskacích došlo především v Čechách a na Moravě k obrovským majetkovým přesunům. Jejich dosah je stěží představitelný. Jednalo se o tři hlavní vlny majetkových záborů – ta první následovala záhy po Bílé hoře a byla dovršena v roce 1627 po Mansfeldově tažení do Slezska a na Moravu, druhá proběhla po saském vpádu a závěrečná po zavraždění Albrechta z Valdštejna. Časové rozmezí i intenzita těchto majetkových změn se v jednotlivých zemích Koruny české lišily. Přitom je třeba zdůraznit, že prologem k pobělohorským konfiskacím byly už připomenuté konfiskace stavovské.[139])

Hned v úvodní fázi první vlny pobělohorských konfiskací přišli o své statky všichni, kdo uprchli před postihem souvisejícím s činností mimořádného soudního tribunálu. Pak následovaly zábory po vyhlášení *generálního pardonu*, jenž zaručoval všem účastníkům rebelie, pokud se ke svým „hanebným" činům doznají do šesti týdnů, zachování života, ale ne cti a statků. V Čechách bylo toto nařízení vydáno už v květnu 1622, na Moravě v listopadu téhož roku. Stejně jako bylo v Čechách vyneseno nejvíce hrdelních trestů, nabyly zde i konfiskace největšího rozsahu. Tento fakt není dán jen nějakým mírnějším přístupem moravské konfiskační komise, ale menší angažovaností moravských stavů v povstání.

Konfiskační proces, který tak dramaticky zasáhl do osudů vyšších vrstev společnosti a ve svých důsledcích přispěl k proměně jejich složení, v sobě propojoval kromě jiného aspekty politické, právní, ekonomické i sociální. O tom, že konfiskace byly motivovány především politickými aspekty, nepochyboval už Tomáš V. Bílek, jenž na konci 19. století sestavil první komplexní přehled majetkových změn po Bílé hoře a z jehož práce pak vycházeli i další autoři. Panovník mohl snáze prokázat svou politickou moc, když protivníky odtrhl od jejich „ekonomického zázemí", k čemuž se právě konfiskace ukazovaly jako velmi vhodný prostředek.[140])

Ferdinand II. se neuchyloval k ničemu neobvyklému. Naopak – konfiskace majetku byly ve střední Evropě běžnou právní sankcí uplatňovanou v tehdejších juristických systémech při postihu zločinů proti panovníkovi a státu, tedy v případech *crimen laesae maiestatis*. Šlo přitom o méně přísný trest, jehož vyššími stupni při stíhání podobných zločinů byly hrdelní ortely a tresty zbavení cti. Panovník tak mohl jednak prokázat jistou ohleduplnost vůči delikventům a současně získat nemalý přínos jak hmotný, tak co se týče posílení vlastní prestiže. Zabavených majetků bylo možno využít jako odměn pro věrné a oddané spojence, ale nejčastěji vládce tyto statky nerozdával, nýbrž prodával, čímž se zisky státní pokladny násobily. Ideální možností se jevil prodej za hotové peníze, ovšem k němu docházelo jen zřídka.

Princip potrestání viníků zrady vůči panovníkovi a zemi uplatnil u nás jako první Ferdinand I. po porážce prvního stavovského povstání v roce 1547, kdy byl tento trest aplikován proti městům i šlechtě, a to v dost velkém rozsahu (naproti tomu hrdelní tresty nebyly tenkrát příliš četné). Právní historikové hledají dávný evropský původ této sankce ve dvou hlavních zdrojích – antickém římském právu a v raně středověkém lenním systému. Je třeba si uvědomit, že římské právo bylo dlouho do novověku základním pilířem tehdejší právní vzdělanosti a jedním z hlavních oborů vyučovaných na právnických fakultách. V druhé polovině 16. století se aplikace římského práva intenzivně vracela do střední Evropy a ovlivnila právo veřejné, majetkové i finanční. Ferdinand II. tak mohl už v roce 1620 poukázat na celou řadu precedentů z dob nedávno minulých. Nicméně stejně potřeboval k uplatnění konfiskací pečlivou přípravu v rovině politické a musel (alespoň do určité míry) šetřit a zachovávat právní zvyklosti jednotlivých zemí.[141])

Jak tedy vypadala praxe majetkových změn v první vlně pobělohorských konfiskací v Čechách? Celkem bylo odsouzeno 724 osob, z toho 114 pánů a 610 rytířů, což měla být zhruba polovina obžalovaných. Z nich necelá čtvrtina pozbyla všeho majetku, další dvě čtvrtiny byly odsouzeny ke ztrátě části statků, některým postiženým byly převedeny svobodné statky na manství a jejich svrchovaným lenním pánem se stal sám panovník. Při první vlně konfiskací se nejvíce obohatili Albrecht z Valdštejna a Karel z Lichtenštejna.[142]) Zatímco Valdštejn užíval takto získaných statků

jen do doby, než jeho život ukončila chebská exekuce v roce 1634 (a poté se jeho majetek rozplynul v další vlně konfiskací), Karel z Lichtenštejna, jenž zemřel v roce 1627, uchoval rozsáhlé panství v Čechách, na Moravě i ve Slezsku pro své potomky.

Na Moravě se konfiskace týkaly zhruba 150 panství, přičemž původní majetek přešel do vlastnictví šlechty věrné trůnu nebo ho mohli zakoupit různí loajální úředníci, nejvíce ti, kteří byli nějakým způsobem napojeni na důležité úřady, především dvorskou komoru. Nejvíce konfiskací proběhlo na severozápadní a jihovýchodní Moravě, kde měli statky Ladislav Velen ze Žerotína a Zdeněk Brtnický z Valdštejna. Největší zisky pak konfiskace přinesly těm, kdo drželi rozsáhlé majetky už předtím – mezi nimi dominoval zejména kardinál František z Ditrichštejna. K jeho cti budiž řečeno, že nešel vždy jen za svými zájmy, ale dokázal se u panovníka přimluvit za zmírnění či odstranění majetkových sankcí řady odsouzených.[143]

[143]

Ve Slezsku a na Opavsku (v roce 1620 nebylo opavské knížectví, které vlastnil Karel z Lichtenštejna, ještě součástí Slezska) probíhaly konfiskace v první fázi ve velmi omezené míře; trestáni byli především bezprostřední přívrženci Bedřicha Falckého a samozřejmě zarytý Ferdinandův protivník Jan Jiří Krnovský. Toho se však netýkal zvláštní proces, neboť konfiskace zahrnovala už říšská klatba, kterou byl postižen. K největším majetkovým přesunům došlo až v druhé polovině dvacátých let po tažení generála Mansfelda a konečně i po smrti Albrechta z Valdštejna. Největší zisky ze slezských a opavských konfiskací připadly příslušníkům *rakouského arcidomu* a církevním institucím.[144]

[144]

Průběh konfiskací vykazoval všude shodné rysy. Nejprve došlo ke stanovení okruhu viníků a ustavení orgánu, jenž měl na starosti evidenci a řízení celého procesu – sankce byly definovány. Poté následovalo ocenění statků (vzhledem k průběhu válečných událostí musely být brány na zřetel i škody utrpěné pochody armád) a pak se už mohli na panovníka obracet první žadatelé o konfiskáty. Konečnou fází byla *intabulace* majetku čili zapsání do desk zemských, a tím řádné právní stvrzení držby statků. Největším paradoxem tohoto dění byl příklad Albrechta z Valdštejna a jeho

nejbližších spojenců, kteří nabyli zisků až neúměrných, aby o ně zhruba o desetiletí později přišli. V Čechách navíc konfiskace nejen postihly největší počet viníků, ale současně tu došlo k největším proměnám ve složení držitelů nejrozsáhlejších panství.

Mnozí historikové soudili, že hnacím motorem konfiskačního snažení Ferdinanda II. byla touha naplnit státní pokladnu v časech válečných, vyžadujících zvýšené náklady na financování vojska. Bohužel se mělo nakonec ukázat, že státní kasa se nenaplnila. Část peněz se rozplynula v rukou úředníků zajišťujících konfiskace, část nesplatili noví nabyvatelé statků a další díl byl splacen ve znehodnocené minci, o jejíž emisi se postaralo finanční konsorcium.

Konfiskace sice nenaplnily očekávání Ferdinanda II. ohledně přílivu peněz do státní pokladnice, ale zato znamenitě posílily pravomoci centrálních úřadů – zejména se to týká císařské tajné rady, rakouské dvorské kanceláře, dvorské komory i jednotlivých zemských komor (v dnešní terminologii bychom tyto orgány nejspíše označili za ministerstva financí) a rentovních úřadů. Mezi těmi, kdo konfiskáty získávali, byli význační příznivci trůnu z řad šlechty, kteří si mohli dovolit skupovat velké pozemkové celky (Lichtenštejn či Ditrichštejn), vojevůdci, jimž císař takto splácel žold (Buquoy či Marradas), ale i připomenutí byrokraté, kteří měli bezprostřední přístup k toku konfiskačních peněz i k informacím. Na jedné straně byly konfiskace prostředkem k potrestání viníků, na straně druhé se stávaly součástí široce koncipovaného obchodu.

Některé konfiskáty získávaly církevní instituce, buď jako přímou restituci, nebo jako dar panovníka, či jako nový fundační základ. Nejvíce z konfiskací těžili jezuité, a to nejen v zemích Koruny české, ale například i v Horních a Dolních Rakousích. Císař rovněž očekával, že urození nabyvatelé konfiskovaných majetků budou činit bohaté odkazy ve prospěch katolické církve. Konfiskační proces tak současně podporoval rekatolizační akci, tím spíše, že zejména v první etapě byli ti, kdo statky pozbyli, ve velké většině stoupenci evangelických konfesí.[145]

[145]

Stěžejní roli při oceňování konfiskovaných statků hrála dvorská komora a její úředníci. Po stanovení základní sumy majetku se přecházelo k licitaci čili dnešní terminologií řečeno veřejné dražbě –

samozřejmě v případech, kdy se o jednu nemovitost ucházelo více zájemců. Ne vždy však statek připadl tomu, kdo nabídl nejvíc, protože nesmíme zapomínat na protekci či úplatky, jejichž existenci už dokonale přikryl čas. Ne vždy také byla celá suma nakonec uhrazena, nebo byla zaplacena v *dlouhé minci*, která měla hodnotu pouhé osminy původní ceny.

Obrovským problémem nejen při splácení konfiskátů, ale i pro celý ekonomický systém zemí Koruny české byla pobělohorská „inflace" a fatální znehodnocení mince, které jednoznačně spadá na vrub působení finančního konsorcia neboli komise, jež měla vyřešit ekonomické problémy tím, že bude vydávat mince o menším obsahu drahého kovu. K podobným způsobům řešení hospodářské krize sahali v té době evropští panovníci běžně. Nevyhnuli se mu ani stavovští direktoři, ani Bedřich Falcký.

České finanční konsorcium bylo ustaveno po delších jednáních ve Vídni v lednu roku 1622 a v čele stanul pražský bankéř Johann de Witte. Jeho dalšími členy byli Albrecht z Valdštejna, Jan Oldřich z Eggenberka a Karel z Lichtenštejna. Není bez zajímavosti, že jména představitelů konsorcia se vzácně shodují s těmi, jejichž nositelé se nejvíce obohatili při konfiskacích – lépe se dostávali ke konfiskátům ti, kdo měli přístup k toku peněz i informací. Už v prosinci 1620 byl vydán patent, v němž panovník přikazoval stáhnout z oběhu všechny peníze ražené za vlády direktoria a Bedřicha Falckého. Následně Karel z Lichtenštejna zakázal jakýkoliv vývoz kutnohorského stříbra ze země a nařídil ražbu nových mincí, které ovšem již v roce 1621 ve spolupráci s finančníkem Jakubem Baševim, pozdější šedou eminencí konsorcia, znehodnotil o polovinu.[146])

Záhy poté, co se počala v roce 1622 razit ještě více znehodnocená mince, zřetelně narůstala inflace. Například v Čechách v roce 1623 stouply ceny obilí ve srovnání s rokem 1616 až o 400 procent. V září 1622 vydal Ferdinand II. patent, kde oznámil rozprodej konfiskovaných majetků, které byly za tím účelem zařazeny mezi komorní statky. K tomuto tahu byl císař donucen nedostatkem hotových peněz, ale zcela reálná představa, že dostane zaplaceno v inflační *dlouhé minci*, veškeré naděje na obohacení eráru předem snižovala. Je zřejmé, že se zde dostala do ostrého rozporu

dvě opatření vyhlášená ve státním zájmu: finanční reforma snižovala plánovaný výnos z rozprodeje konfiskátů.[147])

Působení finančního konsorcia mělo být ukončeno v únoru 1623, ale navzdory tomu pokračovala jeho činnost i nadále, až v prosinci téhož roku došlo k vyhlášení *kalady* (státního bankrotu). „Dlouhá" mince byla devalvována na osminu své hodnoty. Inflace a následné zhroucení měny měly pro obyvatele nedozírné následky, zisk přinesly jen těm, kdo celý proces řídili. Kromě výše jmenovaných mužů to byl ještě další arivista – Pavel Michna z Vacínova. Nešlo pouze o finanční obohacení, zisky spočívaly také v nemovitostech. Valdštejn a s ním i jeho blízcí, především bystrá a bezskrupulózní podnikatelka Marie Magdalena Trčková z Lípy, nabyli mnoha panství zejména v severovýchodních Čechách. Jan Oldřich z Eggenberka se ujal podstatné části bývalého rožmberského panství, když k Českému Krumlovu, který dostal od císaře darem, přikoupil v roce 1623 ještě Orlík, Zvíkov a Chýnov za nevelkou sumu, navíc pochopitelně zaplacenou ve zkažené měně.[148])

Český nekatolický historik Pavel Stránský ve svém stěžejním díle věnovaném popisu „českého státu", sepsaném s nevelkým zpožděním po líčených událostech (1637), v souvislosti se znehodnocením mince uvedl, že během let 1621–1623 zdražily *všecky věci* až desateronásobně. To klade za vinu císaři Ferdinandovi II., který *sobě mečem otevřel cestu k českému žezlu*. Naproti tomu vyzdvihuje předešlé způsoby řádného ražení mince při uchování patřičného podílu stříbra v době panování krále Bedřicha, což lze ovšem považovat za „zbožnou lež". Stránský si ještě posteskne: *Na mou věru, jméno a obraz těch, kteří razili minci nepoctivou, musí se studem nésti nejen v rukou současníků, ale i budoucích!*[149]) Jméno i obraz oněch mužů se možná rděly, ale sami strůjci velkolepého podvodu „ve státním zájmu" se jistě nečervenali ani trochu a bez výčitek začali užívat svých lehce nabytých pozemských statků. Možná jen, že přísloví o Božích mlýnech není tak zcela nepravdivé – některým z těch, co cizí statky lehce nabyli, se je nepodařilo dlouho udržet. Charakteristický je samozřejmě případ Valdštejnův či tragický skon Jakuba Baševiho, jenž ukončil svůj život skokem do studny.